

FONÈTICA, ELOCUCIÓ I ORTOGRAFIA

SÍL·LABA, DIFTONG, TRIFTONG I HIAT

Com ja sabem, una síl·laba és el conjunt de sons produïts en una sola emissió fònica. La síl·laba es constituïx al voltant d'un nucli, que està format sempre per una vocal, de manera que esta és l'element imprescindible perquè hi haja síl·laba; és a dir, les paraules tenen tantes síl·labes com vocals.

No obstant això, en ocasions la vocal que forma el nucli fònic de la síl·laba pot anar acompanyada d'una *i* o una *u* semivocal o semiconsonant. Este aplec s'anomena diftong, com es pot observar en els mots següents: *quant*, *quart*, *quan*, *aire*, *rei*, *cuina*, *caure*, *peu* o *viure*.

La *i* i la *u* són semivocals quan es troben darrere de la vocal nuclear (*ai-re*, *mou-re*), però la *u* és semiconsonant quan es troba davant de la vocal nuclear (*llengües*, *qua-tre*). Segons la posició que ocupen la *i* i la *u* en relació a la vocal nuclear, els diftongs es classifiquen en creixents i decreixents.

Tenint tot això en compte, anomenem diftongs creixents els que es formen per una *i* o una *u* semiconsonant seguida de la vocal nuclear, tal com s'observa en la següent graella:

Diftongs creixents				
i/u semiconsonant + vocal	ia	iar-da, fe-ia, bo-ia	ua	ua-di, cre-ua
	ie	hie-na, se-ient	ue	cre-uer, ve-uen
	io	io-de, io-ga, Fo-ios	ui	hui, ui-gur
	iu	iu-ca, iu-gos-lau	uo	cre-uo-ta, pe-uot
g/q + u semiconsonant + vocal	ua	quant, ai-gua	ua	qua-dra, a-quà-tic
	üe	güelf, un-güent	üe	qüern, e-qües-tre
	üi	pin-güí, bi-lin-güis-me	üi	o-bli-qüi-tat, ter-ra-qüi
	uo	ai-guo-ta, pa-rai-quot	uo	quo-ta, quò-rum, a-quós

D'altra banda, anomenem diftongs decreixents els que es formen per una vocal nuclear seguida d'una semivocal:

diftongs decreixents					
vocal + i semivocàlica	ai	ai-re, mai	vocal + u semivocal	au	pau, trau-rem
	ei	rei-na, re-mei		eu	eu-ro, peu, lleu-ger
				iu	riu, sen-tiu
	oi	boi-ra, com-boi		ou	cou, plou-rà, re-mou
	ui	ui-xer, buit, cui-na		uu	duu, lluu, fruu

No obstant això, quan hi ha dues vocals seguides pronunciades en dos colps de veu separats, no hi ha diftong sinó hiat. Aquest fenomen es produïx en els casos següents:

Hiat	
vocal + vocal	a-e-ri, a-hir, pe-ó, po-e-si-a, su-ar
vocal + i, u tòniques	pa-ís, raïm, ga-ús, pe-üc
consonant + i/u + vocal a, e, o	di-a, ti-es, cu-a, ac-tu-ar, his-tò-ri-a, su-a-vi-tat

Altrament, cal destacar també un altre fenomen relatiu a la síl·laba com és el triftong, el qual és el resultat de la combinació, dins d'una mateixa síl·laba, d'una vocal precedida de semiconsonant i seguida de semivocal (és a dir, la unió d'un diftong creixent amb un de decreixent), en què la vocal central és el nucli vocàlic. Això no obstant, el triftong és un fenomen poc habitual en valencià, del qual us mostrem uns quants exemples a continuació:

iai! (interjecció), *guai-tar*, *Pa-ra-guai*, *cre-ieu*, *cre-ueu*, *dú-ieu*, *fé-ieu*, *o-bli-qüeu*, *li-qüeu*

Cal tenir en compte, però, les remarques següents:

- A vegades el diftong decreixent *ui* com ara en *cuina* [kújna] o *buit* [bújt] es pronuncia amb diftong creixent [kwína] o [bwít].
- Els verbs acabats en *-guar* i en *-quar* no desfan el diftong creixent: *de-sai-qüe*, *de-sai-gua*; *a-de-qües*, *a-de-qüem*, *a-de-qüeu*.
- També acaben en diftong creixent els adjectius femenins acabats en *-gua* i en *-qua*: *con-ti-gua*, *i-ni-gua* i *o-bli-gua*.
- L'existència de diftong o hiat determina les grafies *c* o *q* davant de *u*. Així, la *q* davant de la *u* forma diftong creixent amb la vocal següent: *quo-ta*, *i-ni-qües*, mentre que una *c* davant de *u* forma diftong decreixent amb la vocal següent (*cui-na*) o hiat (*cu-o-ta*).
- Els verbs acabats en *-cuar* (*escuar*, *evacuar*) tenen hiat entre la *u* i la vocal següent: *es-cu-a*, *es-cu-en*, *es-cu-a-ri-a*; *e-va-cu-a*, *e-va-cu-en*, *e-va-cu-a-ri-a*.
- La combinació de vocals *iu* no forma diftong, sinó hiat, en els cultismes llatins, acabats en *-ius* i en *-ium*: *Màrius*, *nònius*, *Pius*; *aquàrium*, *harmònim*, *òmnium*, *pòdium*, *presídium*, *solàrium*, *terràrium*, *vivàrium*.

SÍL·LABA TÒNICA

Segons la quantitat de síl·labes, classifiquem les paraules en *monosíl·labes*, si només en tenen una (*cas*, *vent*), i *polisíl·labes*, si en tenen més d'una.

Aquesta distinció és important ja que les paraules monosíl·labes poden ser tòniques o àtones: les primeres tenen accent de paraula (*fang*, *prim*, *ell*, *cus*, *lluny*), cosa que no implica que s'accentuen, excepte el cas dels mots afectats per l'accent diacrític, que veurem tot seguit; les segones, en canvi, no en tenen i han de recolzar necessàriament en una paraula tònica (*el*, *ho*, *que*, *per*, *i*).

Però, en les paraules polisíl·labes, hi ha una síl·laba que es pronuncia amb més força que les altres, que rep el nom de *tònica*, mentre que les altres s'anomenen *àtones*. Així, en la paraula *ca-mi-sa*, la síl·laba tònica és *-mi-*, i les àtones, *ca-* i *-sa*.

Tenint això en compte, distingim diversos tipus de paraules polisíl·labes segons la posició que ocupe la síl·laba tònica, de manera parlem dels següents tipus de paraules

- *agudes*: quan la síl·laba tònica és l'última (*ar-ròs*, *pa-per*).
- *planes*: quan la síl·laba tònica és la penúltima (*àn-gel*, *ci-re-ra*).
- *esdrúixoles*: quan la síl·laba tònica és l'antepenúltima (*èx-ta-si*, *pèr-du-a*).

L'ACCENTUACIÓ GRÀFICA

Cal tenir en compte que el valencià, de la mateixa manera que altres llengües romàniques, té la capacitat de distingir paraules segons la posició de la síl·laba tònica, cosa que permet, per exemple, discriminar *fàbrica* (substantiu; esdrúixola) de *fabríca* (verb, present; plana) i *fabricà* (verb, pretèrit; aguda).

Aquesta distinció s'estableix gràcies a la presència de la titlla o accent gràfic, que és l'únic mitjà ortogràfic que discrimina mots altrament idèntics (*fàbrica* ≠ *fabricà*).

En valencià, però, cal tenir en compte que la titlla s'adapta al caràcter fonològic de les vocals tòniques, que poden ser tant obertes com tancades. Així doncs, us recordem que:

- La *a* accentuada, vocal central oberta, sempre duu accent greu o obert (*allà, bàsic*).
- La *e* i la *o* poden dur accent tancat (*atén bé, córrer pel carreró*) o obert (*dèficit ètic, això i allò*).
- La *u* i la *i*, vocals tancades, duen sempre accent tancat o agut (*camí de Perú*).

NORMES D'ACCENTUACIÓ GRÀFICA SEGONS LA TONICITAT

A l'hora d'usar la titlla o accent gràfic cal tenir en compte les normes següents que l'afecten.

Tipus de paraula	Accentuació	Remarques
Paraules agudes	<ul style="list-style-type: none"> • Les acabades en vocal: <i>cantarà, cantaré, veí, cantó, tabú</i> • Les acabades en vocal + <i>s</i>: <i>caminàs, espés, matís, rigorós, confús</i> • Les acabades en <i>-en</i> i <i>-in</i>: <i>comprén, roín</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • No duen titlla les paraules agudes acabades en diftong decreixent: <i>actriu/actrius, allau/allaus, mireu, Salou</i>.
Paraules planes	<ul style="list-style-type: none"> • Les acabades en una consonant amb l'excepció de les terminacions vistes anteriorment (vocal + <i>-s, -en</i> i <i>-in</i>): <i>aquàrium, córrer, còlon, clàssic, llèpol</i> • Les acabades en els diftongs decreixents <i>-au, -eu, -iu</i>: <i>anàveu, còncau, fòssiu/fóreu</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • Recordeu que hi ha titlla en totes les paraules planes acabades en dos consonants: <i>apèndix, exàmens, fenòmens, hòmens</i>. • Duen titlla <i>gúa</i> (mesura) i <i>ingúix</i> (poble caucàsic) per a indicar que la <i>u</i> no forma diftong creixent.
Paraules esdrúixoles	<ul style="list-style-type: none"> • S'accentuen totes: <i>Àfrica, crítica, clòtxina, Dénia, música</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • Cal tindre en compte que en valencià es lligen com a hiats els finals àtons en <i>-ia</i> i per això es consideren esdrúixols noms com els següents: <i>àn-si-a, hèn-ni-a, es-glé-si-a</i>, etc. En la locució pública cal mantindre la pronúncia hiàtica assenyalada.

L'ACCENTUACIÓ DIACRÍTICA

Més enllà dels casos concrets en què intervé l'accentuació hem d'assenyalar tot un seguit de casos especials en els quals s'ha d'usar accent. És el fenomen que anomenem com a accentuació diacrítica, el qual es tracta d'una classe especial d'accent gràfic no subjecte a les regles exposades anteriorment, ja que la funció bàsica que té és la de distingir mots que, sense eixa classe de titlla, resultarien idèntics: *mà* (part del cos) i *ma* (possessiu àton).

Ara bé, cal tenir en compte que l'any 2016 l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) reduí l'extensa llista de mots afectats per l'accentuació diacrítica a quinze casos, una reducció que posteriorment també assumí l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (Acord núm. 31/2018 pel qual s'aprova l'acord normatiu sobre algunes convencions ortogràfiques, apartat primer).

Així doncs, l'accentuació diacrítica queda reduïda als casos següents:

Amb accent diacrític	Sense accent diacrític
bé, béns (riquesa) bé (adverbi)	be, bens (nom de la lletra <i>b</i> , corder)

Amb accent diacrític	Sense accent diacrític
déu, déus (divinitat)	deu (numeral, verb deure, font)
és (3a persona del verb ser)	es (reflexiu)
mà (part del cos)	ma (possessiu àton)
més (adverbi)	mes (període de l'any, conjunció, possessiu)
món (univers, planeta)	mon (possessiu àton)
pèl, pèls (vellositat, cabell)	pel, pels (contracció <i>per + el/els</i>)
què (interrogatiu, relatiu precedit de preposició)	que (conjunció, relatiu, exclamatiu)
sé (verb saber)	se (pronomen reflexiu)
sí, sí (afirmació)	si (pronomen, condicional, cavitat, nota musical)
sól (tera, pis)	sol (astre, verb soler, adverbi, nota musical)
són (verb ser)	son (substantiu; possessiu àton)
té (verb tindre)	te (planta, infusió, pronomen feble)
ús (verb usar)	us (pronomen feble)
vós (tractament)	vos (pronomen feble)

DUBTES EN LA TONICITAT D'ALGUNES PARAULES

En algunes ocasions, el llenguatge col·loquial altera la tonicitat d'algunes paraules, sovint per paral·lelisme amb la pronúncia del castellà o de l'anglès. És per això que caldrà tenir presents els casos següents per tal d'evitar, al màxim possible, algunes errades, tant de pronúncia com d'accentuació.

Així doncs, en valencià són aguts els mots següents:

esports acabats en <i>-bol</i>	<i>basquetbol, beisbol, futbol, handbol, voleibol</i>
acabats en <i>-clop, -crom, -glot, -gram</i>	<i>ciclop, esclop, policrom, poliglòt, mil·ligram</i>
terminació <i>-antrop</i> (home)	<i>filantrop, licantrop, misantrop, pitecantrop</i>
unes quantes paraules, moltes de les quals contrasten amb el castellà	<i>aldehyd, alfil, amit, ampit, avar, axó, cautxú, celtiber, criquet, elit, enzim, eriçó, esperit, febril, flascó, fluor, handicap, heroi, hoquei, humit, iber, interval, levogir, lilà, linier, miop, napalm, nummulit, oboé, oceà, però, pipí, pivot, poliester, radar, soviè, subtil, taigà, trinquet, timpà, tiquet, tuareg, xandall, xarleston, xassís, xiclet, zenit</i>
topònims i antropònims	<i>Biarritz, Carpatz, Friül, Munic, Zuric, Port Saïd, Tibet; Nobel, Borís, Marià, Raimon, Ciscar</i>

D'altra banda, són plans els mots afectats pels casos següents:

acabades en	-sfera	<i>atmosfera, hidrosfera, litosfera</i>
	-íac	<i>amoníac, cardíac, policíac, austríac; però atziac i embriac</i>
	-èol, -íol, -úol	<i>alvèol, nuclèol, bronquíol, folíol, pecíol, vacúol</i>

acabades en	-cit, -fit, -lit	<i>fagòcit, leucòcit; zoòfit; aeròlit, monòlit; però teodolit</i>
	-esi, -osi	<i>exegesi, mimesi, metamorfosi, osmosi</i>
	-litre	<i>centilitre, decilitre, hectolitre, mil·lilitre</i>
	-stat	<i>aeròstat, reòstat, termòstat</i>
	-gia	<i>letargia, melangia, paraplegia, sinergia; però metal·lúrgia</i>
	-graf	<i>aerògraf, biògraf, bolígraf, cal·lígraf, paràgraf</i>
	-fob i -fon	<i>xenòfob, audiòfon</i>
unes quantes paraules que contrasten amb altres llengües		<i>acme, acne, àcron, almoràvit, anemone, apoplexia, àpter, arteriola, àugur, auriga, àxon, bantu, biòtop, conclave, consola, cotilèdon, dentífrici, diaca, dinamo, dòlman, èster, estèrnum, etiòp, exegesi, exegeta, guru, hematòcrit, ibera, karate, libido, lígur, maori, medul·la, míssil, nematode, odèon (teatre), omòplat, pentagrama, prènsil, pròsper, púding, quadriga, rèptil, rupia, somali, tàmil, telegrama, tèrmit, tèxtil, torticoli, tríglic, tulipa, uníson, vertigen, viking, zulu</i>
infinitius verbals		<i>córrer (i discórrer, concórrer, etc.), témer, tòrcer, véncer</i>
formes del verb adequar		<i>adeqüe, adeqües, adequa, adeqüen</i>
la 3a persona del present dels verbs acabats en -iar		<i>anuncia, canvia, estalvia, estudia, somia</i>
topònims i antropònims antics i moderns		<i>Àneu, Eufrates, Honolulu, Kiev (o Kiiv), Mali, Marràqueix, Ravenna, Tàrent, Ucraïna; Agamèmnon, Aristides, Arquímedes, Dídac, Èdip, Èol, Espàrtac, Èsquil, Heròdot, Ígor, Jàson, Vladímir, Karamàzov, Telèmac, Txèkhov; Sanxis</i>

Per últim, són paraules esdrúixoles les que presentem en la graella següent:

uns quants mots de diferent procedència		<i>àloe, ambròsia (≠ ambrosia, menjar dels déus), atelèctasi, bronquièctasi, càmfora, cípsela, demagògia, diàclasi, diòptria, dròsera, èctasi, èczema, endòspora, ènema, epíploon, gàmeta, hemièdria, holoèdrica, ínterim, isòbara, macròspora, màrqueting, megàspora, meroèdria, mètopa, oligòclasi, olímpia, ortòclasi, pàtxuli, pneumònia, pròpolis, quàdriceps, sòviet, tròquiter, vàlua (i plusvàlua), zoòspora</i>
cultismes acabats en	-èola	<i>aurèola, rubèola</i>
	-ode	<i>díode, elèctrode, període</i>
	-fàgia	<i>antropofàgia, bacteriofàgia, ictiofàgia</i>
	-metre	<i>quilòmetre, mil·límetre, termòmetre</i>
	-lisi	<i>diàlisi, electròlisi</i>
	-stasi	<i>iconòstasi, metàstasi</i>
topònims i antropònims antics i moderns		<i>Bàrcino, Bàssora, Bríndisi, Etiòpia, Hèlsinki, Himàlaia, Ítaca, Kàtmandu, Mègara, Míkonos, Sàhara, Tàrraco, Tòquio, Úmbria; Àrtemis, Àtila, Cleòpatra, Dàmocles, Èsquines, Heròdot, Llúcia, Péricles, Praxíteles, Prosèrpina</i>

A més d'aquests casos cal indicar que algunes paraules admeten doble accentuació (encara que no tots els diccionaris recullen totes les formes, de manera que hi ha variants dialectals que tenen preferència per una forma o per l'altra). És per això que, tot i que aquest fenomen es dona en algunes paraules, us recomanem que empreu la forma que més habitualment empreu. Es tracta dels casos següents:

- Figures geomètriques acabades en *-edre*: *decàedre* o *decaedre*, *hemiedre* o *hemíedre*, *hexàedre* o *hexaedre*, *pentaedre* o *pentàedre*, *poliedre* o *políedre* (aquestes paraules, en general, solen planes en valencià).
- Unes quantes paraules: *antílop* o *antilop*, *càstig* o *castic*, *dòmino* o *dominó* (joc), *fotòlit* o *fotolit*, *harmalà* o *harmala*, *imbècil* o *imbecil*, *pàtxuli* o *patxulí*, *pèrit* o *perit*, *pèrita* o *perita*, *repòrter* o *reporter*, *saxòfon* o *saxofon*, *xèrif* o *xerif*, *xilòfon* o *xilofon*, *xòfer* o *xofer*.

CASOS COMPLEXOS D'ÚS DE L'ACCENT

A l'hora d'accentuar hi ha tot un seguit de casos en què podem dubtar, ja que van més enllà de les situacions descrites en la norma general d'accentuació. Tractarem de recollir-los en la següent graella:

Cas	Norma	Exemple
Paraules compostes	Les paraules compostes s'accentuen segons la norma general quan formen un únic mot	<i>videocasset</i> , <i>telenotícies</i> , <i>bocamànera</i> , <i>quilòmetre</i> , <i>vaivé</i>
	Si el mot compost ha de dur guionet, cal accentuar els dos termes segons la norma general	<i>cara-redó</i> , <i>escura-séquies</i> , <i>cala-xàrcies</i> , <i>ciència-ficció</i> , <i>oxidació-reducció</i>
	Si el mot compost està integrat per una paraula afectada per l'accent diacrític, aquest romandrà. Ara bé, si aquest ocupa la primera posició, caldrà usar guionet	<i>repèl</i> , <i>subsòl</i> <i>mà-llarg</i> , <i>pèl-blanc</i> , <i>pèl roig</i>
Adverbis <i>-ment</i>	Sols s'accentuen si l'adjectiu del qual deriva també s'accentua	<i>fàcilment</i> , <i>prèviament</i> , <i>ràpidament</i> , <i>globalment</i>
Paraules estrangeres	No s'accentuen si no estan adaptades	<i>boîte</i> , <i>bridge</i> , <i>bypass</i> , <i>fondue</i>
	Si estan adaptats, s'accentuen d'acord amb la norma general d'accentuació	<i>bàrman</i> , <i>eslàlom</i> , <i>cupé</i> , <i>líder</i> , <i>cúter</i> , <i>míting</i> , <i>escàner</i>
Paraules llatines	Si no estan adaptades, romanen sense accent	<i>ad infinitum</i> , <i>in memoriam</i> , <i>alma mater</i> , <i>ex cathedra</i>
	Si s'han adaptat, les accentuarem d'acord amb la norma general d'accentuació	<i>accèssit</i> , <i>referèndum</i> , <i>currículum</i> , <i>superàvit</i> , <i>quòrum</i>
Topònims	Si estan adaptats, s'accentuen d'acord amb la norma general d'accentuació	<i>París</i> , <i>Hèlsinki</i> , <i>Berlín</i> , <i>Filadèlfia</i> , <i>Milà</i> , <i>Mònaco</i>
	Els no adaptats es regiran per la normativa de la llengua d'origen	<i>Manchester</i> , <i>Oxford</i> , <i>Stuttgart</i> , <i>Alcalá de Henares</i> , <i>Düsseldorf</i> , <i>Rhône-Alps</i>
Majúscules	Les normes generals d'accentuació afecten igualment les lletres majúscules	<i>Àfrica</i> , <i>Énguera</i> , <i>Índia</i> , <i>Úrsula</i> , <i>ÀNGEL</i> , <i>LLUÍS</i>

LA DIÈRESI

La dièresi és un tipus de signe ortogràfic que té l'objectiu d'assenyalar la pronúncia hiàtica de la *i* i la *ü* en contacte amb altres vocals. Cal notar, però, que la pronúncia hiàtica pot aparèixer tant en les síl·labes tòniques com en les àtones: *veïnat* > *ve-ï-nat*, *incloïa* > *in-clo-ï-a*, *intuïció* > *in-tu-ï-ci-ó*, *lluïra* > *llu-ï-ra*, *suïcidi* > *su-ï-ci-di*, *traïció* > *tra-ï-ci-ó*, *bla-ü-ra*, *diürn* > *di-ürn*, *Saül* > *Sa-ül*. És per això que, en ocasions, la vocal amb dièresi no sempre és coincident amb la vocal tònica: *traïdor*, *ensaïmada*, *suïcidi*, *diürètic*.

La titla o accent gràfic complementa la funció de la dièresi: si una *i* té pronúncia hiàtica i el mot compleix les normes d'accentuació, usarem la titla, altrament emprarem la dièresi:

- *tra-du-ï-a*, mot pla acabat en vocal, no pot dur titla, però sí dièresi
- *tra-du-í-em*, mot pla acabat en *-m*, du titla *i*, per tant, no s'empra la dièresi

És per aquesta raó per la qual escrivim *països* però *país*, o *veïna* però *veí*, així com *agraïa* però *agraïem* i *agraïeu*.

Una funció secundària de la dièresi és indicar que cal pronunciar la *u* dels aplecs *güe*, *güi*, *qüe*, *qüi*: *aigües*, *pingüí*, *pasqües*, *aqüífer*, *Dosaigües*.

No obstant això, l'ús de la dièresi pot ocasionar dubtes a causa d'unes regles d'estalvi que en limiten l'aparició tot i la pronúncia hiàtica existent:

Usem la dièresi	Amb hiat però sense dièresi (regles d'estalvi de la dièresi)
<p>En alguns verbs de la tercera conjugació:</p> <ul style="list-style-type: none"> - En present d'indicatiu: <i>obeïsc</i>, <i>traduïm</i> - En present de subjuntiu: <i>conduïska</i>, <i>oïu</i> - En imperfet d'indicatiu: <i>agraïa</i>, <i>produïen</i> - En imperfect de subjuntiu: <i>lluïra</i>, <i>obeïra</i> - En pretèrif perfet: <i>conduïren</i>, <i>agraïren</i> - En els participis: <i>agraït</i>, <i>oït</i>, <i>obeït</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - Els infinitius: <i>obeir</i>, <i>traduir</i>, <i>oir</i> - Gerundis: <i>conduint</i>, <i>reduint</i> - En futur: <i>agrairé</i>, <i>produiré</i> - En condicional: <i>lluiria</i>, <i>construïria</i> <p>Els cultismes acabats en <i>-us</i>, <i>-um</i> amb accent tònic d'acord amb la norma general: <i>aquàrium</i>, <i>harmònum</i>, <i>Pius</i>, <i>Màrius</i>, <i>Sírius</i>...</p>
<p>Derivats en <i>-ment</i>, <i>-dor</i>, <i>-at</i> d'una paraula amb <i>i</i> tònica en l'última síl·laba: <i>agrair</i> > <i>agraïment</i>, <i>traïr</i> > <i>traïdor</i>, <i>veí</i> > <i>veïnat</i></p>	<p>En els mots derivats amb els sufixos <i>-isme</i> i <i>-ista</i>: <i>arcaisme</i>, <i>ieisme</i>, <i>uropeïisme</i>, <i>egoïsta</i>, <i>ieïsta</i>, <i>uropeïista</i>. Incloem ací <i>païsatge</i> i <i>païsatgista</i> (derivats de <i>país</i>). No s'inclouen <i>proïisme</i> [pròxim] i <i>lluïisme</i> [pagament medieval per arrendament de terres] perquè en eixos dos casos no hi ha cap sufix.</p>
<p>En derivats construïts amb els sufixos següents:</p> <ul style="list-style-type: none"> -ible: <i>produïble</i>, <i>reduïble</i> -idal: <i>esferoïdal</i>, <i>trapezoïdal</i> -ificar: <i>deïficar</i> -ïment: <i>agraïment</i>, <i>obeïment</i> -ïtat: <i>assiduïtat</i>, <i>continuïtat</i> -ïtzar: <i>arcaïtzar</i>, <i>uropeïtzar</i> 	<p>En els mots que es formen amb prefix acabat en vocal i lexema començar per <i>i</i> o per <i>u</i>: <i>coincidència</i>, <i>preinscripció</i>, <i>reinstal·lar</i>...</p>
<p>Cal parar atenció als casos especials següents:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Els verbs que duen dièresi en el lexema, com <i>aïllar</i> o <i>arruïnar</i>, la mantenen sempre: <i>aïllant</i>, <i>aïllaré</i>, <i>arruïnant</i>, <i>arruïnare</i>. - El verb <i>fruir</i> du dièresi en els casos indicats. <i>El trànsit ha fluït / fluïa</i>, també el nom derivat <i>fluïdesa</i>. No obstant això, el nom i adjectiu derivats, <i>fluid</i>, <i>fluida</i>, <i>fluides</i>, no porten dièresi malgrat que en valencià la pronúncia és sempre hiàtica: [flu.ít], [flu.í.ðes]. Un altre cas excepcional és <i>druïda</i> sense dièresi, però amb el femení <i>druïdessa</i>. - El mot <i>raïl</i> [vies del tren] no duia dièresi en el passat, però en l'actualitat el DNV arreplega només <i>raïl</i> que correspon a l'única pronúncia existent. El DIEC manté <i>rail</i> (anglicisme) al costat de <i>raïl</i>. - En el verb <i>argüir</i>, desplacem la dièresi sobre la <i>i</i> en tots els casos que compleixen les regles d'ús ja esmentades: <i>argüisc</i>, <i>argüiska</i>, <i>argüia</i>, <i>argüïren</i>, <i>argüït</i>. En la resta dels casos que no duen dièresi (per la regla d'estalvi), mantindrem el signe damunt de la <i>ü</i> per a indicar que la lletra no és muda: <i>argüir</i>, <i>argüint</i>, <i>argüiré</i>, <i>argüiria</i>, <i>argüïeu</i>, <i>argüïem</i>. El verb <i>redargüir</i> (argüir contra una asserció, un argument) segueix el mateix model. - Algunes paraules són diferents segons la pronúncia amb diftong (sense dièresi) o la hiàtica (amb dièresi): <ul style="list-style-type: none"> <i>beneït</i> (bovo, babau) ↔ <i>beneït</i> (que ha rebut la benedicció, bona persona) <i>fruit</i> (producte vegetal) ↔ <i>fruït</i> (de <i>fruir</i>, que s'ha divertit) <i>reina</i> (femení de rei) ↔ <i>reïna</i> (variant de <i>resina</i>) <i>roïna</i> (plugeta) ↔ <i>roïna</i> (femení de <i>roïn</i>) 	

A banda dels casos anteriors, ací hi ha una llista d'altres paraules que porten dièresi:

- Porten dièresi en la *i*: *agraïment*, *aïllar*, *aïna* (eina), *aïrar-se*, *amoïnar-se*, *apaïsat*, *atapeïment*, *cafeïna*, *cloïssa*, *creïlla*, *cruïlla*, *cuneïforme*, *decaïment*, *deïtat*, *deïficar*, *descafeïnat*, *esfereïdor*, *esmorteïdor*, *genuïnament*, *heroïna* (però *heroi*), *intuïció*, *naïf*, *saïm* (i *ensaïmada*), *laïcitat*, *laïcisme* (però *laic*), *oïda*, *oïl* (llengua occitana), *oleïcultura*, *oleïna* (però *oleic*,

oleícola), *paüra*, *posseïdor*, *proteïna*, *pruija*, *suïcidar-se*, *suïcidi*, *veïnat*, *viduïtat*, *xiïta*; noms propis: *Isaïes*, *Coïmbra*, *Eloïsa*. Però van sense dièresi: *caid* i *alcaid* (governador àrab).

- Porten dièresi en la u: *ataüll*, *ataüllar*, *aürt* (colp, topada brusca), *aürtar*, *blaüra* (blau en el cos, cast. 'moradura'), *demiürg*, *diürn*, *diüresi*, *diürètic*, *llaüt*, *oriünd*, *peüc*, *peüngla*, *reüll*, *saüc*, *taüt*, *traüll* (tràfec), *transeünt* i derivats; adjectius: *garfiüt*, *garfiüda*, *geniüt*, *geniüda*, *rabiüt*, *rabiüda*; noms propis: *Ataülf*, *Cafarnaüm*, *Raül*, *Säid*, *Säül*, *Seül*.